

OORLOG?

Met de inzet van de 'Special Forces'-taakgroep voor de operatie *Enduring Freedom* neemt Nederland voor het eerst sinds decennia met grondtroepen deel aan gevechtsoperaties in een gewapend conflict. Oftewel – en laten we maar duidelijk zijn – in de militaire betekenis voeren we oorlog.

Daarom is het goed dat er over deze – voorlopig unieke – gevechtsoperatie en de inzet van de SF-taakgroep in twee etappes uitvoerig in het parlement is gesproken. Von Clausewitz sprak in 1832 al over een bijzondere drie-eenheid tussen vorst, volk en krijgsmacht.¹ In onze parlementaire democratie is de 'vorst' vervangen door de regering, die het oppergezag over de krijgsmacht heeft en haar inzet. Het 'volk' wordt vertegenwoordigd door het parlement, dat namens het volk de regering controleert. En dat is maar goed ook, want het is immers het volk dat de lasten van (de inzet van) de krijgsmacht draagt. Niet alleen financieel, maar vooral ook wanneer Nederlandse militairen sneuvelen of gewond raken.

De besluitvorming over de inzet van de SF-taakgroep is echter door twee factoren bemoeilijkt.

Op de eerste plaats door het (onvermijdelijke) gebrek aan eenduidige begrippen. Oorlog, (internationaal) gewapend conflict, gevechtsoperaties, crisisbeheersingsoperaties lijden aan dit euvel. Discussies hierover zijn per definitie gecompliceerd. Zeker wanneer deze begrippen ook nog eens op een inconsistente wijze worden gebruikt of wanneer meerdere actoren vanuit hun eigen perspectief debatteren. Neem nu bijvoorbeeld 'oorlog'. De Al-Qa'ida strijder denkt aan de Jihad tegen het Westen; de commando in Afghanistan associeert het met de feitelijke situatie; het parlamentslid denkt aan 'in oorlog verklaren' en voelt zich

gepasseerd; de officier van justitie denkt aan oorlogsmisdrijven en vervolging; en het thuisfront hoopt dat het allemaal wel meevalt.

De minister van Defensie, ten slotte, moet al deze perspectieven aan elkaar knopen.

Daarmee dient het tweede probleem zich aan. Voor de inzet van de krijgsmacht is draagvlak gewenst. Daarbij is eufemistisch of politiek correct taalgebruik een beproefde methode. Denkt u maar aan 'ombuigingen' in plaats van bezuinigingen. Maar wat dacht u van 'een (internationaal) gewapend conflict' in plaats van – de beladen term – oorlog. Daar komt bij dat er een (historisch gegroeide) 'onwennigheid' in de Nederlandse samenleving – de politiek inclusief – bestaat over militaire inzet en militair geweld. Vooral als het om 'de maatschappelijke gevolgen', zeg maar gesneuvelden en gewonden, gaat. Gelukkig lijkt deze 'onwennigheid' af te nemen. Srebrenica, operatie *Allied Force* en de affaire Eric O. hebben daar in ieder geval aan bijgedragen.

Het (inconsistente) gebruik van multi-interpretabele begrippen in combinatie met eufemistisch en politiek correct taalgebruik conflicteert met de belangen van de militairen. Die hebben recht op duidelijkheid over hun taak, bevoegdheden en positie. Het Gerechtshof wijdde hier in de zaak Eric O. een zogeheten 'overweging ten overvloede' aan:

[D]e individuele militair in het veld moet weten waar hij aan toe is, wat hij wel mag en wat hij niet mag. Hij kan immers niet vóór iedere handeling zijn 'legal adviser'

¹ Clausewitz, Carl von, *Vom Kriege* (Potsdam, 1832). Zie ook: Siccama, J.G., 'Verdwijnt de oorlog?', Inaugurale rede Universiteit Utrecht, 1991.

raadplegen. Hierbij past het doorhakken van knopen en niet het eindeloos ontrafelen daarvan.

Voor de militairen van de SF-taakgroep in Afghanistan zou – in theorie – geen onduidelijkheid over hun positie hoeven te bestaan. Het is immers volstrekt helder dat we te maken hebben met gevechtsoperaties, meer in het bijzonder: oorlogsoperaties. Deze operaties zijn gebaseerd op artikel 51 van het VN-Handvest: zelfverdediging. De terroristische aanslagen in de Verenigde Staten van 11 september 2001 zijn door de internationale gemeenschap als een gewapende aanval aangemerkt, waartegen de VS (conform het VN-Handvest) in zelfverdediging reageert. De Noord-Atlantische Raad heeft vervolgens artikel 5 van het NAVO-Verdrag van toepassing verklaard. Een brede coalitie waar Nederland nu wederom deel van uitmaakt, is verwickeld in een gewapend conflict. Bij deelname aan een gewapend conflict geldt het oorlogsrecht, en voor legitieme gevechts- of oorlogshandelingen geldt de specifieke strafuitsluitingsgrond van artikel 38 van het Wetboek van Militair Strafrecht.

Over deze grondslag van de operatie² en de daaruit voortvloeiende positie van de militair is 'uitvoerig en vruchtbaar overleg gevoerd' tussen Defensie en het Openbaar Ministerie (OM).³ Daarmee anticiperden zij (onbewust) op een andere vingerwijzing van het Gerechtshof in de zaak Eric O.: 'it takes two to tango'. Dat het OM zich goed

op – tot nu toe minder gebruikelijke – vormen van militaire inzet wil voorbereiden is cruciaal. Ook daarover is het Hof erg helder: 'het OM zal [voor nieuwe missies] de nodige "situational awareness" moeten ontwikkelen'.

Maar ondanks dit overleg moest de minister van Defensie – om helderheid aan de taakgroep te kunnen bieden – zijn toevlucht nemen tot het toepassen van artikel 71 van het Wetboek van Militair Strafrecht. Door bekend te maken dat 'tijd van oorlog' aanwezig is voor de inzet van de SF-taakgroep in Afghanistan kon hij de specifieke strafuitsluitingsgrond voor legitieme oorlogshandelingen garanderen.

Naar de achtergronden van deze afkondiging kan slechts worden gegist. Allereerst zou de kwestie van het (inconsistente) gebruik van multi-interpretabele begrippen een rol kunnen spelen: oorlog heeft in de krijgsmacht een andere betekenis dan in het (militaire) strafrecht. Daarnaast zou ook het taalgebruik binnen Defensie hier van invloed kunnen zijn. *NRC Handelsblad* schrijft bijvoorbeeld – bij gelegenheid van het vertrek van de hoofdmacht – het volgende citaat aan de Directeur Operaties (Defensiestaf) toe: 'Wij noemen het een vredesoperatie'.⁴ Wellicht dat het mijden van beladen termen of het hanteren van politiek welgevallige termen partijen op een dwaalspoor heeft gezet. De vraag is trouwens ook of iedereen binnen de krijgsmacht de situatie goed weet te typeren.

Soms zijn nevelen verstandig; het kan discussies op het scherp van het zwaard voorkomen. Soms is het verstandig duidelijke taal te gebruiken. Dit laatste heeft de voorkeur waar regering, parlement en strijdkrachten zich uiten over de deelname aan een gevechtsoperatie.

2 Brief van de minister van Buitenlandse Zaken, 10 maart 2005, Kamerstukken II, 2004/05, 27 925, nr. 166.

3 Brief van de minister van Defensie, 22 april 2005, Kamerstukken II, 2004/05, 27 925, nr. 172.

4 *NRC Handelsblad*, 19 april 2005, 'Op weg naar de krijgsheren'.